

ІНФОРМАЦІЙНО-КОМУНІКАЦІЙНІ ТЕХНОЛОГІЇ В КОНТЕКСТІ ДЕМОКРАТИЗАЦІЇ УПРАВЛІННЯ ОСВІТНИМИ ЗАКЛАДАМИ

Інтеграція України в Європейський освітній простір вимагає демократизації управління освітніми закладами. Українські дослідники у сфері педагогіки вивчають можливості використання інформаційно-комунікаційних технологій для демократизації управління освітніми закладами. Використання цих технологій в означеному контексті сприяє вдосконаленню процесу демократизації у сфері обміну й поширенню інформації про управління освітніми закладами в Україні. Мета статті – проаналізувати наявну в мережі Інтернет інформацію щодо управління освітніми закладами та охарактеризувати ступінь поширення інформації, що якісно впливає на процес демократизації управління освітніми закладами. У статті наведено аналіз досліджень українських учених, присвячених проблемам використання комп'ютерних технологій у процесі управління закладами післядипломної педагогічної освіти; розроблення системи інформаційного забезпечення управління загальноосвітнім навчальним закладом; створення теоретико-методологічних засад інформаційного менеджменту у сфері освіти тощо. Дослідження містить результати опитування керівників навчальних закладів Полтавської області, яким було запропоновано визначити проблеми, що виникають у процесі використання інформаційно-комунікаційних технологій в освітньому закладі. Серед таких названі низький рівень забезпечення шкіл інформаційно-комунікаційними технологіями й іншим обладнанням, недостатня розробленість алгоритму впровадження інформаційно-комунікаційних технологій у процес управління освітніх закладів; низький рівень кваліфікації управлінців освітніх закладів у сфері використання інформаційно-комунікаційних технологій; консерватизм у використанні інформаційно-комунікаційних технологій у навчально-виховному процесі; недостатній рівень якості наявного програмного забезпечення.

Ключові слова: інформаційно-комунікаційні технології, управління освітніми закладами, демократизація управління, навчально-виховний процес, комп'ютерно-інформаційні й телекомунікаційні технології.

На сучасному етапі європеїзації освіти поряд із традиційними засобами демократизації управління освітніми закладами в українській педагогічній науці в умовах розвитку інформаційно-комунікаційних технологій свого поширення набувають нові, які розвиваються в електронному середовищі (сервіси мережі Інтернет). Використання інформаційно-комунікаційних технологій у контексті демократизації управління освітніми закладами, безумовно, розширило сучасні можливості громадськості в отриманні актуальної та достовірної інформації, що сприяло виведенню процесу демократизації на якісно новий рівень обміну й поширенню інформації щодо управління освітніми закладами в Україні.

Питання впровадження інформаційно-комунікаційних технологій демократизації управління освітніми закладами шляхом систематизації інформаційного забезпечення управлінської діяльності досліджували в працях В. Гуменюк, В. Драгун, В. Маслов; виділяли рівні управлінської діяльності керівника школи з використанням інформаційно-комунікаційних технологій такі дослідники, як В. Глушков, Н. Довгань і Ю. Машбиць; займались розробленням напрямів удосконалення праці керівника за допомогою комп'ютерної техніки А. Хроленко, В. Лунячек, І. Підласий, Т. Шамова; питання інформаційної культури досліджували Г. Воронцов, О. Почупайло, Е. Семенюк та ін.

Вивчення змісту праць цих науковців дає змогу стверджувати, що, незважаючи на детальний аналіз різних аспектів проблеми, питання професійної інтерпретації діяльності управлінців за підтримки інформаційно-комунікаційних технологій розроблено недостатньо. Зокрема, не висвітлено питання змісту й рівнів інформаційно-комунікаційної компетентності директора освітнього закладу як управлінця.

Отже, **мета статті** – охарактеризувати наповнення сектору мережі Інтернет інформацією щодо управління освітніми закладами та ступенем поширення інформації, яка сприяє демократизації управління освітніми закладами.

На початку XXI століття в Україні сталися принципові зміни в розвитку теорії і практики демократизації управління освітніми закладами, збільшується кількість публікацій і дисертацій, присвячених демократизації управління освітніми закладами із застосуванням комп'ютерних технологій. Починається інтенсивний процес узагальнення накопичених знань із теорії управління освітніми закладами на основі комп'ютерних технологій і зростає кількість наукових розвідок, присвячених зазначеній проблемі, з'являється низка монографій, проводяться захисти кандидатських і докторських дисертацій.

У 2008 році захищає дисертацію А. Гуралюк, який створює науково обґрунтовану прогностичну модель управління закладом післядипломної педагогічної освіти з використанням комп'ютерних технологій для підвищення ефективності управління.

У 2009 році захистила докторську дисертацію Л. Калініна. У роботі репрезентовано систему інформаційного забезпечення управління загальноосвітнім навчальним закладом, запропоновано нове вирішення проблеми створення теоретико-методологічних засад інформаційного менеджменту у сфері освіти [2].

За результатами дослідження розроблено науково-методичні рекомендації щодо застосування теоретичних положень і технологій інформаційного управління у сфері освіти. Ці рекомендації склалися з навчаль-

них модулів «Інформаційне управління у сфері освіти», «Стратегічне управління освітньою організацією», «Управління людськими ресурсами», робочих зошитів для слухачів і методичних рекомендацій для майстер-тренерів директорів шкіл у рамках субкомпонента «Підготовка керівників шкіл з питань управлінської діяльності» проекту МОН України «Рівний доступ до якісної освіти».

Цього ж року Ж. Сенчук у ході дослідження розробив і науково обґрунтував систему інформаційного забезпечення управління інноваційною діяльністю педагогів загальноосвітнього навчального закладу та її автоматизовану базу даних [3].

Низку робіт представила О. Задорожня, яка акцентує увагу на ефективності управління як взаємодії закладів середньої та вищої освіти.

У 2014 році Я. Заворотна дослідила організаційно-педагогічні засади інноваційного управління загальноосвітнім навчальним закладом. Авторка зауважує, що рівень інноваційної діяльності керівника ЗНЗ визначається за допомогою створення вільного доступу до вивчення потреб і запитів суспільства й інших суб'єктів інноваційного управління; нормативно-правового та інформаційно-методичного забезпечення інноваційного управління ЗНЗ [4, с. 119].

Н. Шанідзе наголошує, що демократизація освіти виявляється через проникнення принципів демократії в усі складники системи освіти, зокрема структуру навчальних закладів – це структура мережі навчальних закладів, що інтенсивно модернізується, швидкими темпами формується альтернативний (приватний) сектор надання освітніх послуг – від дошкільних установ до закладів післядипломної освіти, урізноманітнення яких має розширити можливість вибору особою навчального закладу, що відповідає її можливостям і запитам; демократизація передбачає управління через децентралізацію, розширення прав навчальних закладів з одночасним посиленням громадського нагляду за ними, зростання автономії університетів [5]. Отже, децентралізація й посилення участі громадськості є основними показниками демократизації управління освітніми закладами.

У науковців-філософів і педагогів збігаються погляди на визначення та напрями демократизації управління освітніми закладами. Так, у 2009 році М. Яцейко визначила основні напрями демократизації освіти. Дослідниця вважає, що демократизація управління життєдіяльністю навчального закладу передбачає розширення й поглиблення академічної мобільності викладачів і студентів; розширення можливостей вибору студентами навчальних курсів і спецкурсів тощо [6].

Одним із чинників демократизації освіти є її децентралізація, що дає можливість здійснювати соціальний контроль з боку громадянського суспільства за якістю освітніх послуг. Децентралізація управління освітою – характерна риса освітніх систем різних країн. Надання більших повноважень нижчим рівням системи означає перекладання на них відповідальності за визначення того, що вони розуміють під якістю освіти. Модернізація управління освітою передовсім передбачає децентралізацію управління, перерозподіл функцій і повноважень між центральними й місцевими органами виконавчої влади, органами місцевого самоврядування та навчальними закладами.

Охарактеризуємо основні напрями використання інформаційно-комунікаційних технологій у процесі децентралізації управління освітніми закладами. Науковці розглядають категорії централізації та децентралізації на різних рівнях і в різних аспектах. Якщо централізація визначається як таке державне управління, за якого більшість владних управлінських повноважень зосереджена в центральних державних органах, а місцева влада позбавлена можливості самостійно вирішувати багато своїх господарських, соціальних та інших завдань, то децентралізація є більш складним комплексним і багатоаспектним поняттям. Існує чимало його тлумачень, проте вони не відрізняються чіткістю визначень. Децентралізація – це процес переорієнтації в умовах демократизації суспільства повноважень і ресурсів із центрального на регіональний (місцевий) рівень з метою підвищення ефективності й результативності державно-громадського управління.

У багатьох країнах світу, а також в Україні процеси децентралізації є актуальними через недосконалість розподілу управлінських функцій і повноважень між органами управління різних організаційно-правових рівнів. Це має свої переваги й недоліки.

Так, до переваг децентралізації на рівні управління державою науковці зараховують створення передумов для розвитку громадянського суспільства; набуття населенням практичного досвіду в демократії; більш цілеспрямоване використання видатків бюджету на місцеві пріоритети й потреби; розвиток підприємництва та сприяння ринковим перетворенням; сприяння розвитку економіки регіону і стратегічному плануванню; прозорість і спрощення процесу прийняття рішень; створення можливостей більш раціонального й ефективного надання освітніх послуг; підвищення відповідальності місцевих органів управління тощо.

Ми вважаємо, що децентралізація управління освітніми закладами неминуче стикається з такими проблемами, як припустимий рівень децентралізації на місцевому, регіональному рівні, обсяг влади кожного органу на кожному рівні, політичні й адміністративні відносини між різними органами влади на різних рівнях.

Разом із тим децентралізація має й низку негативних наслідків. Причинами цього в багатьох випадках стають неретельне планування й непослідовність у реалізації реформ.

До недоліків децентралізації зараховують ускладнення спроможності впливати на макроекономічну ситуацію на державному рівні й навіть дестабілізацію країни загалом; збільшення ймовірності того, що

виконання делегованих державних функцій може стати менш скоординованим по горизонталі (між адміністративно-територіальними одиницями) й по вертикалі (між рівнями управління); самостійність у діяльності місцевих органів влади може викликати суперечності й перерости в конфлікт із намаганням центральних органів влади зберегти владні повноваження; низький рівень свідомості, культури та обізнаності членів громадянського суспільства за умов децентралізації приховує небезпеку «нетолерантного» й «нечесного» використання влади на фоні недостатньої контрольованості й відповідальності з боку громадянського суспільства, що може мати досить негативні наслідки; диспропорції й нерівномірність у соціально-економічному розвитку адміністративно-територіальних одиниць; гальмування реалізації державних програм на фоні надання більшого значення місцевим політичним пріоритетам; намагання центральними органами влади уникнути відповідальності за надання державних послуг населенню, самоусунення центральних урядів від вирішення нагальних питань; неузгодженість делегованих повноважень та обов'язків із ресурсами для виконання державних функцій. Помилки у здійсненні фінансово-бюджетної децентралізації, які полягають у відсутності належної фінансово-бюджетної автономії та наповнення дохідної частини місцевих бюджетів, ведуть до того, що місцеві органи влади не будуть спроможними виконувати ці функції.

У Національній доктрині розвитку освіти України у XXI столітті визначено, що сучасна система управління сферою освіти розвиватиметься як державно-громадська й має враховувати регіональні особистості, тенденції до зростання автономії навчальних закладів, конкурентоспроможності освітніх послуг [6, с. 9].

Використання інформаційно-комунікаційних технологій в організаційно-управлінській діяльності установ освіти призводить до появи багатьох переваг, зокрема, для адміністрації школи: оперативне отримання й узагальнення даних про навчальний процес для ухвалення управлінських рішень; ведення алфавітних книг, особистих справ співробітників, учнів, батьків для створення оперативних звітів; моніторинг руху учнів; створення системи шкільного документообігу; автоматизоване складання звітності для управління освіти; для заступника директора, учителів, учнів і батьків: відвідуваність, зокрема створення власних звітів; доступ до щоденника, у якому автоматично виставляються оцінки та зазначається заборгованість із навчання; для вчителів-предметників: ведення класного журналу, календарно-тематичних планів, перегляд звітів; ведення проектів із гнучким налаштуванням прав доступу; для всіх учасників навчально-виховного процесу: формування єдиного середовища обміну даними в рамках школи, що покращує взаєморозуміння й співпрацю між усіма учасниками навчального процесу [7, с. 138].

У процесі дослідження нами проведено опитування керівників навчальних закладів Полтавської області. Респондентам було запропоновано визначити проблеми, які стримують використання інформаційно-комунікаційних технологій в освітньому закладі. У результаті отримано такі відповіді:

- по-перше, недостатня забезпеченість школи інформаційно-комунікаційними технологіями й іншим обладнанням – 52%;
- по-друге, недостатня розробленість програмного забезпечення впровадження інформаційно-комунікаційних технологій у процес управління освітніх закладів – 29%;
- по-третє, недостатній рівень кваліфікації управлінців освітніх закладів для впровадження інформаційно-комунікаційних технологій – 24%;
- по-четверте, консерватизм у використанні інформаційно-комунікаційних технологій у навчально-виховному процесі – 11%;
- по-п'яте, недостатня апробованість наявного програмного забезпечення – 5%.

Отже, проаналізувавши відповіді керівників-респондентів, доходимо висновків, що існують проблеми психологічного характеру, оскільки визначено низький рівень готовності керівників до використання інформаційно-комунікаційних технологій в управлінні освітніми закладами. Крім того, більшості керівників бракує інформаційно-комунікаційної обізнаності.

Респонденти вважають, що досить складно просувається інформатизація в адміністративно-організаційному напрямі. Вони вказують на відсутність техніки й підготовлених користувачів, а також програмного забезпечення, що відповідало б потребам адміністрації та персоналу, вимогам чинного законодавства.

Зауважимо, що використання інформаційно-комунікаційних технологій значно спрощує процедуру звітності.

Останніми десятиліттями звітність освітніх закладів щодо їхньої діяльності стає загальнодоступною завдяки впровадженню інформаційно-комунікаційних технологій і набуває значного поширення.

Висновки. Використання засобів інформаційно-комунікаційних технологій в організації та плануванні діяльності навчальних закладів і демократизації управління ними сприяє досягненню багатьох переваг, серед яких – підвищення ефективності навчального процесу; можливість управління з оперативним обліком результатів уже здійсненої діяльності; ухвалення ефективніших управлінських рішень; підвищення об'єктивності в оцінюванні діяльності вчителів і учнів; більш ефективне управління пізнавальною діяльністю учнів; можливість уживання обґрунтованих і доцільних заходів, спрямованих на підвищення результативності управління; оперативний адресний доступ до організаційних даних навчального закладу; економія матеріальних і людських ресурсів; збільшення вільного часу; скорочення обсягів рутинної роботи.

Сьогодні Міністерство освіти і науки є активним користувачем ІКТ у вигляді Єдиної державної бази з питань освіти (ЄДЕБО), що є автоматизованою системою збирання, верифікації, оброблення, зберігання та захисту даних, зокрема й персональних, щодо надавачів та отримувачів освітніх послуг з метою забезпе-

чення потреби фізичних і юридичних осіб. Сайти відділів освіти, навчальних закладів містять інформацію про спільну роботу батьківських комітетів, педагогічного й учнівського колективів, органів місцевого самоврядування з питань національно-патріотичного виховання, формування моральних і духовних цінностей, запобігання негативним проявам в учнівському середовищі.

Використана література:

1. Гуралюк А. Управління закладом післядипломної педагогічної освіти із застосуванням комп'ютерних технологій : дис. ... канд. пед. наук / Університет менеджменту освіти НАПН України. Київ, 2008.
2. Калініна Л. Система інформаційного забезпечення управління загальноосвітнім навчальним закладом : дис. ... докт. пед. наук / ЛНУ імені Тараса Шевченка. Луганськ, 2009.
3. Сенчук Ж. Інформаційне забезпечення управління інноваційною діяльністю педагогів загальноосвітнього навчального закладу : дис. ... канд. пед. наук / Університет менеджменту освіти НАПН України. Київ, 2009.
4. Заворотна Я. Організаційно-педагогічні засади інноваційного управління загальноосвітнім навчальним закладом : дис. ... канд. пед. наук / Черкас. нац. ун-т ім. Богдана Хмельницького. Черкаси, Україна, 2014.
5. Шанідзе Н. О. Соціалізація особистості в умовах демократизації освітнього середовища. URL: [\(http://yandex.ua/clck/jsredir?from=yandex.ua%\)](http://yandex.ua/clck/jsredir?from=yandex.ua%) (дата звернення: 21.06.2019).
6. Яцейко М. Демократизація як закономірність модернізації освіти в контексті глобалізації : автореф. дис. ... канд. філос. наук / Нац. пед. ун-т ім. М. П. Драгоманова. Київ, 2010.
7. Кривонос О. М. Використання інформаційно-комунікаційних технологій в навчанні. Житомир : Вид-во ЖДУ ім. І. Франка, 2013.

References:

1. Huraliuk, 'Upravlinnya zakladom pislyadyplomnoyi pedahohichnoyi osvity iz zastosuvannyam kompyuternykh tekhnolohiy' [Management of postgraduate pedagogical institution with the use of computer technologies], University of Educational Management, National Academy of Educational Sciences of Ukraine, 2008 (in Ukrainian).
2. L. Kalinina, 'Systema informatsiynoho zabezpechennya upravlinnya zahal'noosvitnim navchal'nym zakladom' [Information support system of comprehensive educational institution management], PhD, Luhansk Taras Shevchenko National University, 2009 (in Ukrainian).
3. Zh. Senchuk, 'Informatsiynе zabezpechennya upravlinnya innovatsiynoyu diyal'nistyuu pedahohiv zahal'noosvitniyoho navchal'noho zakladu' [Information management support of innovative activity of comprehensive educational institution teachers], University of Educational Management, National Academy of Educational Sciences of Ukraine, 2009 (in Ukrainian).
4. Ya. Zavorotna, 'Organizational-pedagogical principles of innovative management of a comprehensive educational institution' [Organizational and pedagogical principles of innovative management of a comprehensive educational institution], Bohdan Khmelnytsky Cherkasy National University, 2014 (in Ukrainian).
5. N. Shanidze, Socialization of the individual in the conditions of democratization of the educational environment. Available: [\(http://yandex.ua/clck/jsredir?from=yandex.ua%\)](http://yandex.ua/clck/jsredir?from=yandex.ua%) (accessed on Jun 21, 2019) (in Ukrainian).
6. M. Yatseiko, 'Demokratyzatsiya yak zakonornist' modernizatsiyi osvity v konteksti hlobalizatsiyi' [Democratization as a regularity of modernization of education in the context of globalization]. Abstract, National Pedagogical Dragomanov University, 2010 (in Ukrainian).
7. Kryvonos O., *Application of information and communication technologies in education*. Zhytomyr – Zhytomyr Ivan Franko State University, 2013 (in Ukrainian).

Ivanov Ye. V. Information and communication technologies in the context of democratization of educational institutions management

The integration of Ukraine into the European educational space requires democratization of educational institutions management. Ukrainian researchers in the field of pedagogy are exploring the possibilities of using information and communication technologies to democratize the management of educational institutions. The use of these technologies in this context contributes to the improvement of the democratization process in the sphere of exchange and distribution of information about the management of educational institutions in Ukraine. The purpose of the article is to analyze information available on the Internet on the management of educational institutions and to characterize the degree of such information distribution, which qualitatively influences the process of democratization of the management of educational institutions. The article provides the analysis of the research of Ukrainian scientists devoted to the problems of using computer technologies in the management of post-graduate pedagogical educational institutions; development of information management system for management of general educational institutions; creation of theoretical and methodological foundations of information management in the field of education, etc. The study contains the results of a survey of the Heads of educational institutions of Poltava region, who were asked to point out the problems arising in the process of using information and communication technologies in educational institution. Among such problems the following were indicated: low level of schools provision with information and communication technologies and other equipment, insufficient development of the algorithm for introducing information and communication technologies into the management of educational institutions; low level of qualification of managers of educational institutions in the use of information and communication technologies; conservatism in the use of information and communication technologies in the educational process; insufficient quality level of existing software.

Key words: *information and communication technologies, management of educational institutions, democratization of management, educational process, computer information and telecommunication technologies.*